



„ערבי מתון הוא ערבי מת“

הנדרון לא

בעיני לא היה זה רעיון חדש, אלא אך התאמת הרעיון הישן למציאת החדשה שנוצרה לפתע. ימים מעטים לאחר-מכן סירתו כגדה הכבושה. שוחחתי עם אנשי-ציבור שונים, ושאלתי אם יש בגדה אישים הרגולים אף הם בהקמת מדינה פלסטינית עצמאית. שלחו אותי אל הר"ר עזיז שחאדה, עורך-הדון ברמאללה.

ביקרתי אותו בוילה היפה שלו, שלפניה נרצה כשבוע שעבר, ושוחחתי איתו שעות רבות, ופעמים רבות. מן הרגע הראשון היתה בינינו תמימות-דעים גמורה. כמוני, הוא רצה בשלום. כמוני, האמין שהשלום לא יקום, אלא אם כן תיערך התפייסות היסטורית בין הישראלים והפלסטיניים. תוך הסכמה לחיות זה לצד זה בשתי מדינות לאומיות — מדינת-ישראל והמדינה הפלסטינית.

שחאדה הציג ששילטון-הכיבוש הישראלי יחזיר מייד את החרות הפוליטית לתושבים, יאפשר להם לקיים זיכוח לאומי ולהקים מוסלגות. ותוך זמן-מה לכונן נציגות לאומית נבחרת, שתנ-

הווארי סיפר לי לראשונה על האפי-זודה ההיסטורית של לוזאן.

במהלך מלחמת 1948 מינה האו"ם ועדת פיוס, שתפקידה היה להביא להתפייסות בין ישראל והעולם הערבי. הוועדה היתה מורכבת מנציגי ארצות-הברית, צרפת ותורכיה. היא קיימה את דיוניה בעיר השווייצית לוזאן.

הווארי עסק אז בירדן בנסיון להקים מחדש את אל-ג'אדה, כגרעין לעצמאות פלסטינית. השילטון הירדני לא איפשר לו זאת. הוא הקים ועדה למען הפליטים שנתרו בתום המלחמה בלי בית ובלי כספי לקיומם.

אולם בין שלושת חברי המישלחת — הווארי, עזיז שחאדה ויחיא חמורה — ושולחיהם, הוסכם על מטרה סודית:

מרצועת-עזה, כדי שיוכלו להקים שם את מדינתם הלאומית החופשית. לצד ישראל, תוך שלום ושיתוף-פעולה עימה.

באותם הימים התחוללו מהומות בגדה. האוכלוסיה הפלסטינית התקוממה — שוב — נגד השלטון הירדני. הייתי בטח שזוהי הורמנות לישראל.

לא נשיג לעולם שלום, כך כתבתי, אם לא נפתור את הבעיה הפלסטינית. הבעיה לא תיפתר, אלא אם הפלסטינים יזכו במדינה משלהם. כמו כל עם אחר. עכשיו יש לנו הורמנות גדולה לכרות עימם ברית, אם נעזור להם במאבקם. מובן שמשלחת בן-גוריון לא שעתה לעצה זו.

היא תמכה בכל כוחה ומאודה בשילטון ההאשמי בגדה. עד כדי כך שפירסמה הודעה רשמית, ובה

לא הלכתי להלוויה של עזיז שחאדה. לא רציתי להצטרף לעדת הצבועים והמתי-חסרים. שגילו לפתע כי עזיז שחאדה היה אדם מתון וחובב, ששאף לדו-קיום עם הישראלים. שהיה ציוני וחסיד-אומות-עולם. כמעט התמנה אחר המוות כפטרון „אגודת הכפרים“.

לא רציתי להידחק בין אלוף-מישנה אפרים סנה, המושל הצבאי של המינהל האזרחי, ובין נציגי מילגת-העבודה.

איני רוצה להימנות אם אותם המי-דכאים את הערבים החיים, והאזרחים את הערבים המתים.

ה הופך, בהדרגה, לשיטה. רגע לפני שגר-י צח עיצאם אל-סרטאוו, הוא היה נציג אירגון המרצחים, אדם הפועל מטעם המחבלים ברכי-מירמה וכחש. ברדיו סיפרו מומחים שהוא שייך למחלקה סודית, שתפקידה הוא לרמות ישראלים תמימים. הוא היה שליחו של יאסר ערפאת, רוצח הנשים והילדים.

לפי החוק המוצע, פגישה עם אדם כזה רינה שלוש שנות-מאסר.

רגע אחרי שנרצח שינה עיצאם אל-סרטאוו לפתע את דמותו באורח-סלא.

הסתבר שהיה אדם מתון, שהאמין בדו-קיום עם ישראל, שוחר-שלום, כמעט קדוש. כלי התיקשורת הישראליים פתחו במקלה עצובה: ראו מה קורה לערבי מתון! מי שחפץ בשלום, נרצח עליידי המחבלים!

רגע לפני שנרצח סרטאוו הפעיל שמעון פרס את כל השפעתו באינטרנציונל הסוציאליסטי כדי למנוע את הכנסת סרטאוו לאולם הדיונים. רגע אחרי שנרצח סרטאוו במיסדרון שלפני האולם, מיהר פרס אל דוכן-הנאומים ונשא הספר הברוד שרצה בשלום. הפלסטיני האחר כזה היה גם גורלו של שחאדה.



מסע ההלוויה של עזיז שחאדה ברמאללה: רגע לפני, רגע אחרי

הל משאזמתן עם ממשלת-ישראל על הקמת מדינה פלסטינית, פיתרון בעיית-הפליטים וכינון השלום.

באתי את ההצעה לפני לוי אשכול ושרים אחרים בשיחות פרטיות. העליתי אותה פומבית על כימת-הכנסת, כעשרות נאומים, הצעות-החלטה ופעולות אחרות. שהונצחו בדובריה-הכנסת.

אותו המסר הגיע אל אשכול גם בדרכים הממוסדות. נציגו של אשכול בשטחים הכבושים היה אז משה ששון, בנו של אליהו ששון, גיבור פרשת לוזאן. גם הוא נפגש עם שחאדה.

באחד הימים שלח אליי אשכול את ששון, כדי לברוק את טענתי שכל האישים החשובים בגדה רוצים במדינה פלסטינית. (זה כלל גם אישים שלא הצהירו על כך פומבית, כמו מוחמד עלי אל-ג'עברי, השועל הזקן מחברון, ואנוור אל-נוסייבה, האציל מירושלים, שהודיעו לי בשיחות פרטיות שזוהי רעתם ותיקונם).

בעיקבות הפגישה בינינו, ניסח משה ששון פרוטוקול רשמי, ובו רשם כי אין חילוקי-דיעות ביני וביני לגבי רעתם של ראשי הציבור בגדה. כולם רוצים במדינה פלסטינית, תוך שלום עם ישראל, אשר בירתה תהיה בירושלים המזרחית. (הוספתי שלדעתי ניתן יהיה לשמור על אחדות ירושלים, כעיר, גם כשהיו בה בירות שתי המדינות). (המשך בעמוד 31)

לנסות ולהגיע להסכם מדיני עם הישראלים.

הפלסטינים הציעו להכיר בישראל, תמורת עזרתה של ישראל בהקמת מדינה פלסטינית. המטרה היתה לתקן את הטעות ההיסטורית שטעתה ההנהגה הפלסטינית הקודמת, כאשר דחתה את הצעת-החלוקה.

על ההמשך שמעתי מפי נימר, ואחר-כך מפי עזיז שחאדה וגם מפי אליהו ששון, חבר המישלחת הישראלית בלוזאן.

המישלחת אכן באה במגע עם ששון, והביאה לו את ההצעה. ששון התקשר עם הממונה עליו — משה שרת, שר-החוק. על רעת בן-גוריון דחה שרת את ההצעה מכל וכל. הוא רכב בקו של ההנהגה הציונית מאז שנות ה-30: לשתף פעולה עם המישטר האשמי בירדן נגד התנועה הלאומית הפלסטינית.

האמתלה הרישמית: ישראל היא מדינה והיא מנהלת משאזמתן רק עם מדינות. לפלסטינים אין מדינה, ולכן אין מה לדבר איתם.

יום החמישי של מלחמת ששת-הימים, ב'9 ביוני 1967, פירסמתי מיכתב גלוי שבו קראתי לממשלת-ישראל לנקוט יוזמה דרמטית ולהציע לעם הפלסטיני את הקמת מדינתו הלאומית, בשטחים שנכבשו זה עתה עליידי צה"ל.

האיום שכל שינוי במישטר הירדני יביא לביטול הסכם שביתת-הנשק הישראלי-ירדני ולהתי-ערבות צה"ל בירדן — לטובת המלוכה.

רק אחרי שנים התברר לי כי באותה השעה עצמה השמיץ עזיז שחאדה, בקרב הצמרת הפלסטינית בגדה, דיעות דומות מאוד לשלי. הוא הציע להתקומם נגד השילטון הירדני, להכריז על עצמאות במדינה פלסטינית ואף להיעזר — אם יש צורך בכך — בצבא הישראלי.

דמה לי ששמעתי את שמו של עזיז שחאדה לראשונה מפי מוחמד נימר אל-הווארי, המנ-היג הפלסטיני שהקים בשנות ה-40 את תנועת הנוער הצבאית-למחצה אל-ג'אדה (ה"סיוע"), שהתנגדה בימי המנדט לקו של המופתי, חאג' אמין אל-חוסייני. הוא השתתף בהגנת יפו, ובתום הקרב עבר לירדן.

הווארי חזר לישראל באחד הלילות בשנות ה-50 הראשונות. הוא עבר את הגבול על סוס, תיקווחו היתה להביא לכריתת ברית בין ישראל והפלסטינים, לשיחרור הגדה והרצועה ולהקמת מדינה פלסטינית שם.

חיש מהר למד שזוהי תיקווחת-שווא. השילטון רצה בסך-הכל שהוא יהיה עוד עסקן ערבי קטן בשרות מפא"י. זאת סירב להיות. הוא התיישב כנצרת, עיר-מולדתו, עבד כעורך-דין, ולבסוף התמנה כשופט.

אם עזיז שחאדה היה כלי-כך טוב, מתון, נחמד, ציוני, שוחח דו-קיום — מדוע, לכל הרוחות, לא גילה זאת איש לפני שמת?

שחאדה חי ברמאללה, תחת הכיבוש הישראלי, במשך 18 שנים. מדוע לא ניתן לו, במשך כל השנים, לשאת את דברו בפומבי לפני בני-עמו?

מדוע לא ניתן לו להקים מיפלגה, למשל? מדוע לא הורשה לנסוע למועצה הלאומית הפלסטינית, כדי לשאת בה את דברו המתון בזכות השלום ודו-הקיום?

מדוע לא הזמנו, למשל, לוועדת-ההוועדה-הבי-טחון של הכנסת, כדי להסביר את דיעותיו? בקיצור, מדוע החוקק עזיז שחאדה ככל מנהיג אחר בגדה, שאנשי-הממשל יכולים להקיש על דלתו בשעה 3 בבוקר ולמסור לו פקודת-גירוש, או פקודת-מעצרי-מינהל?

על כך יש תשובה פשוטה: עזיז שחאדה היה מנהיג פלסטיני, בעל תודעה לאומית וקומה זקופה.

במשך 37 שנים לחם בעד הרעיון, שהוא שיאיה-תועבה בעיניה של ממשלת-ישראל, על כל מרכיביה ורוכביה: הקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית בית וברצועת-עזה, לצד ישראל.

אפשר לומר: הוא היה אבי הרעיון הזה במחנה הפלסטיני, אחרי מלחמת 1948.

א היכרתי את עזיז שחאדה לפני מלחמת ששת-הימים.

וזה די מוזר.

בגליון האחרון של דצמבר 1955, לפני שלי-שים שנה בדיוק, פירסמתי בשבועון זה מאמר ובו השמעתי הצעה שנשמעה אז כמטרפת לגמרי: לעזור לתנועה הלאומית הפלסטינית לסלק את הירדנים מן הגדה המערבית ואת המצרים